Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
EVGENI TANCHEV
3 päivänä toukokuuta 2018 [1]

Asia C-51/17

OTP Bank Nyrt ja
OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt
vastaan
Teréz Ilyés ja
Emil Kiss

(Ennakkoratkaisupyyntö – Fővárosi Ítélőtábla (Budapestin ylioikeus, Unkari))

Kuluttajansuoja – Kuluttajasopimusten kohtuuttomat ehdot – Valuuttamääräiset luottosopimukset – Jäsenvaltion lakisääteiset toimenpiteet kohtuuttomien sopimusehtojen korjaamiseksi – Direktiivin 93/13/ETY 4 artiklan 2 kohta ja ”laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi” – Direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohta ja ”pakollisia lakeja tai asetuksia” – Jäsenvaltion tuomioistuinten toimivalta arvioida sopimusehtojen kohtuuttomuutta viran puolesta

1. Tämän Fővárosi Ítélőtáblan (Budapestin ylioikeus, Unkari) ennakkoratkaisupyynnön taustalla oleva riita-asia on sekin jatkoa [2] unionin tuomioistuimen 30.4.2014 antamaan tuomioon Kásler ja Káslerné Rábai (jäljempänä tuomio Kásler), [3] jossa käsiteltiin ulkomaan valuutan ja erityisesti Sveitsin frangin määräisten Unkarissa tehtyjen kuluttajaluottosopimusten ehtojen yhteensopivuutta unionin oikeuden kanssa.

2. Siinä unionin tuomioistuin muun muassa antoi ratkaisun kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY [4] 4 artiklan 2 kohdan nojalla ”sopimuksen pääkohde” merkityksestä. Ennakkoratkaisupyynnön esittäneen kansallisen tuomioistuimen eli Kúrian (Unkarin ylin tuomioistuin) asiana oli sitten päättää, olivatko kyseessä olleet sopimusehdot ja siten lähtökohtaisesti direktiivissä 93/13 tarjotun suojan ulkopuolella. Samalla unionin tuomioistuin antoi Kúrialle perusteet, joita se voi soveltaa määrittäessään, onko kyseiset sopimusehdot ”laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi”, mikä on direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa säädetty poikkeukseksi edellä mainittuun poissulkemiseen.

3. Pääasian vastapuolet Téréz Ilyés ja Emil Kiss (jäljempänä vastapuolet), jotka nostivat asiassa kanteen, ovat riitauttaneet Unkarin lainsäädännössä unionin tuomioistuimen tuomion Kásler ja sen perusteella annetun Kúrian tuomion nojalla käyttöön otetun korjaavan järjestelmän väittämällä, että järjestelmässä jätetään valuuttakurssiriski kuluttajille olosuhteissa, jotka johtavat direktiivillä 93/13 asetettujen avoimuusvelvoitteiden loukkaamiseen.

1 Alkuperäinen kieli: englanti.

2 Ks. myös esim. unionin tuomioistuimessa vireillä oleva asia Sziber (C-483/16). Julkisasiamies Wahlin ratkaisuehdotus esitettiin 16.1.2018 (EU:C:2018:9).

3 Tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, ECLI:EU:C:2014:282).

4 Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annettu neuvoston direktiivi 93/13 (EYVL 1993, L 95, s. 29; jäljempänä direktiivi 93/13).

I Asiaa koskevat oikeussäännöt

A Unionin oikeus

4. Direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tämän direktiivin säännökset eivät koske pakollisia lakeja tai asetuksia heijastavia sopimusehtoja eikä kansainvälisten sopimusten, joissa jäsenvaltiot ja yhteisö ovat osallisina, määräyksiä tai periaatteita, varsinkaan liikenteen alalla.”

5. Direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.”

6. Direktiivin 93/13 4 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioidaan ottaen huomioon sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen luonne ja viitaten sopimuksentekohetkellä kaikkiin sopimuksen tekoon liittyviin olosuhteisiin sekä kaikkiin muihin sopimuksen ehtoihin tai toiseen sopimukseen, josta se on riippuvainen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 7 artiklan soveltamista.

2. Sopimusehtojen kohtuuttoman luonteen arviointi ei saa koskea sopimuksen pääkohteen määrittelyä, hinnan tai korvauksen riittävyyttä eikä vastineena toimitettavia palveluja ja tavaroita, jos ehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.”

7. Direktiivin 93/13 3 artiklan 3 kohdassa säädetään, että direktiivin 93/13 liitteessä on ohjeellinen luettelo, joka ei ole tyhjentävä, niistä ehdoista, joita voidaan pitää kohtuuttomina. Liitteessä olevan 1 kohdan i alakohdassa mainitaan

”ehdot, joiden tarkoituksena tai seurauksena on:

kuluttajan sitominen peruuttamattomasti ehtoihin, joihin hänellä ei ollut mitään tosiasiallista mahdollisuutta tutustua ennen sopimuksen tekemistä”.

8. Direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on säädettävä, että elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisen sopimuksen kohtuuttomat ehdot eivät sido kuluttajia niiden kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja että sopimus jää muilta osin osapuolia sitovaksi, jos sopimus voi olla olemassa ilman kohtuuttomia ehtoja.”

9. Direktiivin 93/13 7 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on kuluttajien ja kilpailevien elinkeinonharjoittajien edun vuoksi varmistettava, että on olemassa riittäviä ja tehokkaita keinoja kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamiseksi elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisissä sopimuksissa.”

B Unkarin oikeus

1 Luottolaitoksista ja rahalaitoksista annettu vuoden 1996 laki nro CXII (hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény), jäljempänä Hpt-laki)

10. Hpt-lain 203 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Rahalaitoksen on tiedotettava sekä nykyisille että mahdollisille asiakkailleen selkeästi ja ymmärrettävästi tarjoamiensa palvelujen käyttöedellytyksistä sekä näiden edellytysten muutoksista. – –

6. Kun kyseessä ovat yksityisasiakkaiden kanssa tehdyt sopimukset, joilla myönnetään valuuttaluotto tai joihin sisältyy kiinteistön etuosto-oikeus, rahalaitoksen on selvitettävä asiakkaalle sopimusliiketoimesta aiheutuva riski ja asiakkaan on allekirjoituksellaan vahvistettava olevansa selvillä siitä.”

2 DH1-laki

11. Rahalaitosten kuluttajien kanssa tekemiä lainasopimuksia koskevissa asioissa annettuihin Kúrian yhdenmukaistamisratkaisuihin liittyvistä eräistä kysymyksistä vuonna 2014 annetun lain nro XXXVIII (A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény, jäljempänä DH1-laki) 1 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”[Tätä lakia sovelletaan] kuluttajien kanssa 1.5.2004 alkaen aina tämän lain voimaantuloon saakka tehtyihin lainasopimuksiin. Tätä lakia sovellettaessa käsitteellä ’kuluttajan kanssa tehty lainasopimus’ tarkoitetaan mitä tahansa valuuttamääräistä luotto- tai lainasopimusta (joka on sidottu ulkomaan valuuttaan tai määritelty ulkomaan valuutassa mutta joka suoritetaan forinteissa) tai forinttimääräistä luotto- tai lainasopimusta tai mitä tahansa rahalaitoksen ja kuluttajan välillä tehtyä rahoitusleasingsopimusta, johon sisältyy vakiomuotoisia sopimusehtoja tai mikä tahansa muu sopimusehto, josta ei ole neuvoteltu erikseen, ja joka sisältää 3 §:n 1 momentissa tai 4 §:n 1 momentissa säädetyn lausekkeen.”

12. DH1-lain 3 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Kuluttajan kanssa tehdyn luottosopimuksen ehto – erikseen neuvoteltuja ehtoja lukuun ottamatta – on pätemätön, jos sen mukaan rahalaitos määrää ostokurssin soveltamisesta laina- tai rahoitusleasingsopimuksen kohteen hankintaa varten tarkoitettuja varoja luovutettaessa, kun velan lyhennyksiin sovelletaan myyntikurssia tai jonkin muun tyyppistä vaihtokurssia kuin se, jota sovellettiin varoja luovutettaessa.

2. [Edellä] 1 momentissa tarkoitetun pätemättömän sopimusehdon sijasta sovelletaan – – [Unkarin valtion pankin] kyseiselle valuutalle virallisesti vahvistamaa valuuttakurssia sekä varoja luovutettaessa että velkaa lyhennettäessä (maksuerät sekä valuuttamääräiset kustannukset, kulut ja palkkiot mukaan luettuina).

– –

5. Rahalaitoksen on suoritettava tilitys kuluttajan kanssa erityislain säännösten mukaisesti.”

3 DH3-laki

13. Tietyistä valuuttamääräisten kuluttajien kanssa tehtyjen lainasopimusten valuutan muuntamiseen liittyvistä kysymyksistä ja niiden korkoja koskevista säännöistä vuonna 2014 annetun lain nro LXXVII (Az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény, jäljempänä DH3-laki) 3 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Kuluttajan kanssa tehtyä lainasopimusta muutetaan tämän lain nojalla sen säännösten mukaisesti.”

14. DH3-lain 10 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Kuluttajan kanssa tehdyn valuuttamääräisen tai valuuttaan perustuvan kiinnelainasopimuksen velkojana olevan rahalaitoksen on [DH2-lain] mukaisesti tilitysvelvollisuuden noudattamiselle asetetussa määräajassa muunnettava forinttimääräiseksi lainaksi valuuttamääräiseen tai valuuttaan perustuvaan kuluttajan kanssa tehtyyn kiinnelainasopimukseen perustuva velka tai kyseiseen sopimukseen perustuva kokonaisvelka (valuutassa perittävät korot, kulut, palkkiot ja kustannukset mukaan luettuina) soveltaen [DH2-lain] mukaisesti tehtyä tilitystä. Muuntamisessa käytetään seuraavista kahdesta kurssista sitä, joka on viitepäivänä kuluttajan kannalta suotuisampi:

(a) Unkarin valtion pankin kyseiselle valuutalle ajanjaksolla 16.6.2014–7.11.2014 virallisesti vahvistamien vaihtokurssien keskiarvo tai

(b) Unkarin valtion pankin kyseiselle valuutalle 7.11.2014 virallisesti vahvistama vaihtokurssi.”

II Tosiseikat, asian käsittelyn vaiheet ja ennakkoratkaisukysymykset

15. Vastapuolet tekivät 15.2.2008 ELLA Első Lakáshitel Kereskedelmi Bank Zrt:n kanssa sopimuksen Sveitsin frangin määräisestä lainasta 1,9 prosentin korolla. Laina siirrettiin 1.11.2016 välittäjältä OTP Bank Nyrt:lle, joka sen jälkeen siirsi lainan OTP Faktoring Követléskezelő Zrt:lle (jäljempänä valittajat).

16. Sopimuksen mukaan velkojan oli määrä antaa enintään 30 075 000 Unkarin forintin suuruinen laina, johon sisältyi 75 000 forintin järjestelypalkkio ja joka sopimuksen tekohetkellä vastasi 212 831:tä Sveitsin frangia.

17. Sopimuksen mukaan velkoja muunsi forintteina antamansa lainan Sveitsin frangeiksi lainanantohetkellä käyttämänsä ostokurssin mukaisesti. Forintteina maksettavia kuukausittaisia lyhennyseriä vastaavan määrän se sen sijaan vahvisti oman myyntikurssinsa mukaan. Velkoja saattoi myös yksipuolisesti muuttaa pääomalle maksettavaa korkoa ja hallinnointikuluja, mutta sopimukseen ei sisältynyt ehtoa, jonka nojalla vastapuolet voisivat yksipuolisesti muuttaa sopimukseen kirjattua rahayksikköä.

18. Sen sopimuksen osan mukaan, jonka otsikko on ”Riskitietoisuutta koskeva vakuutus”, ”velallinen vakuuttaa lainaan liittyvien riskien osalta tuntevansa ja ymmärtävänsä velkojan hänelle tästä seikasta antamat yksityiskohtaiset tiedot ja olevansa tietoinen valuuttaluoton ottamiseen liittyvästä riskistä, josta hän vastaa yksin. Valuuttakurssiriskin osalta hän on tietoinen erityisesti siitä, että jos forintin valuuttakurssissa tapahtuu sopimuksen voimassaoloaikana Sveitsin frangiin nähden epäsuotuisia muutoksia (toisin sanoen jos forintin valuuttakurssi heikkenee suhteessa lailliseen valuuttakurssiin maksuhetkellä), ulkomaan valuuttana vahvistettujen ja forintteina maksettavien lyhennyserien vasta-arvo saattaa kasvaa jopa huomattavasti. Allekirjoittamalla tämän sopimuksen velallinen vakuuttaa olevansa tietoinen siitä, että hän vastaa tämän riskin aiheuttamista taloudellisista seurauksista

kokonaisuudessaan. Hän vakuuttaa lisäksi arvioineensa huolellisesti valuuttakurssiriskistä johtuvat mahdolliset vaikutukset ja hyväksyvänsä ne arvioituaan riskin maksukykynsä ja taloudellisen tilanteensa perusteella ja olevansa tietoinen siitä, ettei hän voi esittää pankille valuuttakurssiriskistä johtuvia korvausvaatimuksia”.

19. Vastapuolet nostivat 16.5.2013 valittajia vastaan kanteen, jossa he vaativat lainasopimuksen toteamista pätemättömäksi sekä sopimuksen toteamista päteväksi mutta forinttimääräisenä.

20. Ensimmäisen asteen tuomioistuin hyväksyi vaatimuksen 11.3.2016 antamallaan tuomiolla, jossa se totesi muun muassa, että vaikkakin sopimusehto, jossa velvoitetaan kantamaan valuuttakurssiriski, oli sopimuksen pääkohde, sitä ei ollut laadittu selkeästi eikä ymmärrettävästi.

21. Ensimmäinen valittaja haki muutosta ensimmäisen asteen tuomioistuimen tuomioon ja vaati tuomion muuttamista ja valituksen hylkäämistä.

22. Unkarin lainsäätäjä antoi lait DH1 ja DH2 sekä lain DH3 sen jälkeen, kun vastapuolet olivat panneet menettelyn vireille 16.5.2013, mutta sinä aikana, kun riita-asiaa käsiteltiin Unkarin tuomioistuimissa. Ennakkoratkaisupyynnössä todetaan, että DH1-laki, joka tuli voimaan 26.7.2014, perustuu (Unkarin tuomioistuimia sitovaan) Kúrian ratkaisuun nro 2/2014,[5] joka annettiin unionin tuomioistuimen tuomion Kásler[6] pohjalta.

23. Ennakkoratkaisua pyytäneen kansallisen tuomioistuimen mukaan DH1-lain 1 §:n 1 ja 3 momenttia sovelletaan asianomaiseen sopimukseen.

24. DH1-lain 3 §:n 1 momentin nojalla kuluttajan kanssa tehdyn luottosopimuksen ehto on pätemätön, jos ehdon mukaan rahalaitos määrää ostokurssin soveltamisesta, kun lainaa annetaan, mutta velan lyhennyksiin sovelletaan myyntikurssia. DH1-lain 3 §:n 2 momentin mukaan 3 §:n 1 momentin nojalla pätemättömäksi todettu sopimusehto korvataan – lähtökohtaisesti – määräyksellä, jonka mukaan sekä lainanantoa että -lyhennyksiä varten sovelletaan Magyar Nemzeti Bankin (Unkarin valtion pankki) vahvistamaa virallista valuuttakurssia.

25. Lisäksi ennakkoratkaisupyynnössä todetaan, että vuoden 2014 DH2-lailla lainsäätäjä vaati rahalaitoksia tilittämään takaisin kuluttajien kohtuuttomien sopimusehtojen takia liikaa maksamat määrät. Vuoden 2014 DH3-lain mukaan sopimuksia, joiden vakuutena on ulkomaisen valuutan määräinen kiinnitys, ei enää hyväksytä, ja kuluttajaluotot muunnettiin forinttimääräisiksi (myös pääkäsittelyssä kyseessä oleva velka), minkä lisäksi oikeudellisten suhteiden sisältöön tehtiin muitakin muutoksia.

26. Lopuksi ennakkoratkaisupyynnössä todetaan, että DH1- ja DH3-lakien mukaan valuuttakurssiriski säilyi kuluttajan vastuulla sekä ex tunc että ex nunc.

5 Magyar Közlöny 2014/91, s. 10975.

6 Tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, ECLI:EU:C:2014:282). Ks. myös rahalaitosten kuluttajien kanssa tekemiä lainasopimuksia koskevissa asioissa annettuihin Kúrian yhdenmukaistamisratkaisuihin liittyvistä eräistä kysymyksistä vuonna 2014 annetussa laissa nro XXXVIII vahvistetuista tilitystä koskevista ja eräistä muista säännöksistä vuonna 2014 annettu laki nro XL (A [Kúriának a] pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény) eli DH2-laki.

27. Ennakkoratkaisupyynnön mukaan Kúrian ratkaisu nro 2/2014[7] pysyy lainvoimaisena huolimatta DH-lakien antamisesta; ratkaisussa todetaan seuraavaa:

”1 Kuluttajan kanssa tehdyn valuuttamääräisen lainasopimuksen ehto, jonka mukaan kuluttaja vastaa valuuttariskistä rajoituksetta – vastikkeena edullisemmasta korkokannasta – on pääkohdetta koskeva sopimusehto, jonka kohtuuttomuutta ei tavallisesti voida tutkia. Tämän ehdon kohtuuttomuus voidaan tutkia ja todeta ainoastaan, jos sopimuksen sisältö ei sopimuksen tekohetkellä sekä sopimuksen teksti että rahalaitokselta saadut tiedot huomioon ottaen ollut tavanomaisesti valistuneen, kohtuullisen tarkkaavaisen ja huolellisen keskivertokuluttajan (jäljempänä kuluttaja) kannalta katsoen selkeä ja ymmärrettävä. Valuuttakurssiriskiin liittyvät sopimusehdot ovat kohtuuttomia ja sopimus on näin ollen kokonaan tai osittain pätemätön, kun kuluttaja voi rahalaitokselta saatujen puutteellisten tietojen tai näiden tietojen saannin viivästymisen takia perustellusti luulla, ettei valuuttakurssiriski ole todellinen tai että hän vastaa siitä rajoitetusti.”

28. Näissä olosuhteissa Fővárosi Ítélőtábla lykkäsi asian käsittelyä ja esitti 17.1.2017 seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Voidaanko sopimusehtoa, jossa velvoitetaan kuluttaja vastaamaan valuuttakurssiriskistä ja josta on tullut valuuttakurssierotusta ja siihen liittyvän valuuttakurssiriskin ottamista koskevaa velvollisuutta koskevan kohtuuttoman sopimusehdon poistamisen takia osa sopimusta taannehtivin vaikutuksin lainsäätäjän puututtua tilanteeseen lukuisiin sopimuksiin vaikuttaneiden oikeusriitojen perusteella, pitää direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuna sopimusehtona, josta ei ole erikseen neuvoteltu ja joka tästä syystä kuuluu direktiivin 93/13 soveltamisalaan?

2) Jos sopimusehto, jossa velvoitetaan kuluttaja vastaamaan valuuttakurssiriskistä, kuuluu direktiivin 93/13 soveltamisalaan, onko direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdassa säädettyä poissulkemista tulkittava siten, että se koskee sopimusehtoa, jossa heijastuvat pakottavat lait ja asetukset unionin tuomioistuimen tuomion RWE Vertrieb AG (C-92/11) 26 kohdassa tarkoitetulla tavalla, myös silloin, kun kyseiset lait ja asetukset on hyväksytty tai ne ovat tulleet voimaan sopimuksen tekemisen jälkeen? Kuuluuko edellä mainitun poissulkemista koskevan säännöksen soveltamisalaan sellainen sopimusehto, josta on tullut osa sopimusta taannehtivin vaikutuksin sopimuksen tekemisen jälkeen sellaisen pakottavan lainsäännöksen nojalla, jolla korjataan sopimuksen täytäntöönpanon estävä sopimusehdon kohtuuttomuudesta johtuva pätemättömyys?

3) Jos edellisiin kysymyksiin annettujen vastausten mukaan on mahdollista tutkia sen sopimusehdon kohtuuttomuus, jolla kuluttaja velvoitetaan vastaamaan valuuttakurssiriskistä, onko direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua edellytystä, jonka mukaan ehdot on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, tulkittava siten, että tämä edellytys täyttyy myös silloin, kun – tosiseikoissa esitetyn mukaisesti – laissa säädettyä ja pakostakin yleisesti muotoiltua ilmoittamisvelvoitetta on noudatettu, vai koskeeko ilmoittamisvelvoite myös niitä kuluttajalle aiheutuvaan riskiin liittyviä tietoja, jotka ovat rahalaitoksen tiedossa tai jotka se voi saada tietoonsa sopimuksen tekohetkellä?

4) Onko direktiivin 93/13 4 artiklan 1 kohdan tulkinnassa selkeyttä ja avoimuutta koskevan vaatimuksen ja direktiivin 93/13 liitteessä olevan 1 kohdan i alakohdan kannalta merkitystä sillä, että sopimuksen tekohetkellä muutoksen tekemistä koskevaa yksipuolista oikeutta ja valuuttakurssierotusta koskevat sopimusehdot – jotka vuosia myöhemmin todettiin kohtuuttomiksi – esitettiin sopimuksessa yhdessä valuuttakurssiriskin ottamista koskevan ehdon kanssa siten, että tällaisten ehtojen yhteisvaikutuksena kuluttaja ei voinut todellisuudessa mitenkään aavistaa, miten maksuvelvoitteet tai niiden vaihtelumekanismi muuttuisivat tulevaisuudessa?

7 Ks. alaviite 5.

5) Jos kansallinen tuomioistuin toteaa kohtuuttomaksi sellaisen sopimusehdon, joka velvoittaa kuluttajan vastaamaan valuuttakurssiriskistä, onko se kansallisten oikeussääntöjen mukaisesti oikeudellisia seurauksia määrittäessään velvollinen viran puolesta ja kontradiktorisen menettelyn asianosaisten kuulluksi tulemista koskevaa oikeutta kunnioittaen ottamaan huomioon myös niiden muiden sopimusehtojen kohtuuttomuuden, joihin kantajat eivät ole kanteessaan vedonneet? Sovelletaanko viran puolesta tutkimisen periaatetta unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti myös siinä tapauksessa, että kantaja on kuluttaja, vai, kun otetaan huomioon määräämisoikeuden asema kokonaisuutena tarkastellussa menettelyssä ja tämän erityispiirteet, onko viran puolesta tutkiminen määräämisperiaate huomioiden tässä tapauksessa mahdotonta?”

29. Kirjallisia huomautuksia ovat esittäneet valittajat, vastapuolet, Unkarin ja Puolan hallitukset sekä Euroopan komissio. Puolan hallitusta lukuun ottamatta kaikki osallistuivat 22.2.2018 pidettyyn istuntoon.

III Asian arviointi

A Alustavat huomautukset

1 Ennakkoratkaisupyynnön tutkittavaksi ottaminen

30. Pääasian valittajat väittävät, ettei ennakkoratkaisupyyntöä voida ottaa tutkittavaksi sillä perusteella, että neljä ensimmäistä kysymystä ovat hypoteettisia eikä niillä ole yhteyttä pääasian tosiseikkoihin ja että viides kysymys on acte clair.

31. Valittajat kyseenalaistavat erityisesti ennakkoratkaisupyynnössä esitetyn DH-lakien tulkinnan ja väittävät esimerkiksi, ettei DH1-lailla ole mitään tekemistä valuuttakurssiriskin kohdentamisen kanssa ja ettei DH3 ole säännös, jonka mukaan sopimukseen sisällytetään kuluttajan velvoite vastata riskistä.[8] DH3-lailla on pikemminkin poistettu ulkomaan valuutan määräisten lainojen valuuttakurssiriski muuntamalla ne tulevaisuudessa forinttimääräisiksi (jonka ne toteavat pätevän 1.2.2015 alkaen ex nunc), ei takautuvasti (ex tunc). Valittajat väittävät, että koska sen enempää DH-laeissa kuin Kúrian ratkaisussa 2/2014 ei muutettu valuuttakurssiriskiä koskevaa ehtoa, tarkoitetut kysymykset ovat hypoteettisia eikä Fővárosi Ítélőtáblan pyytämällä tulkinnalla ole mitään yhteyttä pääasian tosiseikkoihin.

32. En kuitenkaan ole samaa mieltä siitä, että ennakkoratkaisupyyntöä ei voitaisi ottaa tutkittavaksi. Neljännestä kysymyksestä on kuitenkin tarpeen esittää joitakin selventäviä huomautuksia.

33. SEUT 267 artiklassa tarkoitettu menettely perustuu kansallisten tuomioistuinten ja unionin tuomioistuimen tehtävien selkeään jakoon, ja yksinomaan kansallinen tuomioistuin on toimivaltainen toteamaan sen ratkaistavaksi saatetun riita-asian tosiseikat ja arvioimaan niitä sekä tulkitsemaan ja soveltamaan kansallista lainsäädäntöä.[9] Siitä syystä jätän huomiotta asiakirja-aineistosta ilmi käyvät väitteet, joissa kiistetään ennakkoratkaisupyynnön mukainen jäsenvaltion oikeuden tulkinta.[10]

8 Myös Unkarin hallitus kiistää ennakkoratkaisupyynnössä esitetyn DH-lakien tulkinnan muttei väitä, etteikö pyyntöä voitaisi ottaa tutkittavaksi. Komissio toteaa olevan epäselvää, koskeeko ennakkoratkaisupyyntö DH1- tai DH3-lakia.

9 Kuluttajien lainasopimusten kohtuuttomista ehdoista ks. unionin tuomioistuimen tuomio 14.3.2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, 34 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen)

10 Ks. tältä osin myös ratkaisuehdotukseni Egenberger (C-414/16, EU:C:2017:851, 61–65 kohta).

34. Samalla tavoin yksinomaan kansallisen tuomioistuimen, jossa asia on vireillä ja joka vastaa annettavasta ratkaisusta, tehtävänä on kunkin asian erityispiirteiden perusteella harkita, ovatko sen unionin tuomioistuimelle esittämät kysymykset tarpeellisia ja onko niillä merkitystä asian kannalta. Jos esitetyt kysymykset koskevat unionin oikeuden tulkintaa, unionin tuomioistuimella on siten lähtökohtaisesti velvollisuus ratkaista ne. [11]

35. Unionin tuomioistuin voi kieltäytyä vastaamasta kansallisen tuomioistuimen esittämään ennakkoratkaisukysymykseen vain, jos on ilmeistä, ettei pyydetyllä unionin oikeuden tulkitsemisella ole mitään yhteyttä kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävän asian tosiseikkoihin tai kohteeseen, jos ongelma on luonteeltaan hypoteettinen tai jos unionin tuomioistuimella ei ole tiedossaan niitä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja, jotka ovat tarpeen, jotta se voisi antaa hyödyllisen vastauksen sille esitettyihin kysymyksiin. [12]

36. Ennakkoratkaisupyyntö sisältää perustellun analyysin niistä unionin oikeuden näkökohdista, joiden ennakkoratkaisupyynnön esittänyt kansallinen tuomioistuin katsoo olevan riidan kannalta merkityksellisiä, lukuun ottamatta neljättä kysymystä [13], joten on mahdollista tehdä yhteenveto tulkintaa vaativista oikeudellisista kysymyksistä DH1- ja DH3-lakien merkitystä ja vaikutuksia huomioon ottamatta. Lisäksi asianosaisten välisen erimielisyyden yleinen perusta on asiakirja-aineistosta helposti pääteltävissä.

37. Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt kansallinen tuomioistuin haluaa tietää, miten vastapuolien vaatimukseen vaikuttaa DH1- ja DH3-lakien vahvistaminen sinä aikana, kun pääasia oli vireillä.

38. Valittajat kiistävät muun muassa sen, että valuuttakurssiriski olisi tosiasiassa siirretty luotonantajalta lainanottajalle DH1- ja DH3-laeissa, vastustavat jokaista sellaista näiden lakien tulkintaa, joka antaisi niille taannehtivia vaikutuksia, ja väittävät, että direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan vaatimusta laatia ehdot ”selkeästi ja ymmärrettävästi” ei ole jätetty noudattamatta.

39. Vastapuolet väittävät kuitenkin, että viimeksi mainittua vaatimusta ei ole noudatettu, että DH1- ja DH3-laeissa vahvistettu korjaava järjestelmä jättää valuuttakurssiriskin rasitteen heille kuluttajina ja että vaihtokurssi, joka lainsäädäntötoimella on vahvistettu, on huomattavasti korkeampi kuin kurssi, jota sovellettiin ajankohtana, jona sopimus tehtiin vuonna 2008. Tähän liittyen he vetoavat avoimuuden periaatteen loukkaamiseen. Periaate vahvistetaan direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan lopussa yhdessä direktiivin 93/13 3 ja 5 artiklan sekä sen liitteen kanssa, ja sillä suojataan kuluttajia unionin oikeuden mukaisesti. [14] Vastapuolet väittävät tähän liittyen, että vastaavuus- ja tehokkuusperiaatetta on loukattu, ja tiedustelevat edelleen, onko direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa jätetty noudattamatta.

40. Voin siis epäröimättä todeta, että ennakkoratkaisupyyntö voidaan ottaa tutkittavaksi ensimmäisen, toisen, kolmannen ja viidennen kysymyksen osalta.

41. Neljäs kysymys liittyy direktiivin 93/13 4 artiklan 1 kohtaan, johon liittyy muitakin asioita kuin avoimuusvaatimukset ja johon kietoutuu muita kohtuuttomuuden muotoja. Vastapuolten kirjallisissa huomautuksissa ei kuitenkaan esitetä mitään perusteluja, minkä takia 4 artiklan 1 kohta olisi merkityksellinen pääasian kannalta, eikä ennakkoratkaisupyynnön kohdassa ”Ennakkoratkaisupyynnön perusteet” liioin viitata direktiivin 93/13 4 artiklan 1 kohtaan.

11 Ks. Edellä alaviitteessä 9 mainittu tuomio Aziz. Ks. myös tuomio 20.9.2017, Andriciuc (C-186/16, EU:C:2017:703, 19 ja 20 kohta).

12 Tuomio 14.3.2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, 35 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

13 Ks. julkisasiamies Jääskisen ratkaisuehdotus Banif Plus Bank (C-312/14, EU:C:2015:621).

14 Ks. esim. tuomio 26.2.2015, Matei (C-143/13, EU:C:2015:127, 73 ja 74 kohta).

42. Vastapuolet korostavat voimakkaasti, että toisin kuin ongelmassa, jota unionin tuomioistuin on äskettäin tarkastellut tuomion Andriciuc [15] yhteydessä, vastapuolet perustavat pääasiassa kanteensa väärinkäyttöön, johon on syynä se, että heille ei ole annettu selkeitä ja ymmärrettäviä tietoja Hpt-lain 203 §:n 6 ja 7 momentissa edellytetyllä tavalla. Sitä paitsi ne unionin tuomioistuimen tuomioiden osat, joihin vastapuolet vetoavat, koskevat joko direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan mukaista avoimuutta [16] tai 6 artiklaa sekä vastaavuus- ja tehokkuusperiaatetta [17] taikka näiden kahden yhdistelmää [18].

43. Kuten edellä todettiin, valittajat kiistävät neljännen kysymyksen tutkittavaksi ottamisen sillä perusteella, että se on hypoteettinen. Olen kuitenkin pikemminkin sitä mieltä, että siltä osin kuin neljännessä kysymyksessä pyydetään unionin tuomioistuinta harkitsemaan, onko valuuttakurssiriskin säilyttäminen kuluttajalla kohtuullista, eikä kyse ole vain avoimuuden vaatimuksen noudattamista koskevaan arviointiin liittyvistä parametreistä, unionin tuomioistuimella ei ole käytettävissään tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja vastatakseen siihen. [19]

44. Näin ollen neljäs kysymys on joko jätettävä tutkimatta tai se on ymmärrettävä tiedusteluksi siitä, miten direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuihin valittajia koskeviin avoimuusvelvoitteisiin vaikuttaa lainsäädäntö, joka on annettu useita vuosia sen jälkeen, kun sopimus oli tehty (mitä ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin pitää kuluttajan kannalta ennalta arvaamattomana kehityksenä).

2 Keskeiset kysymykset

45. Ennakkoratkaisupyynnön olennainen kysymys on, voidaanko DH1- ja DH3-lakien mukainen korjaava järjestelmä eli toimenpiteet, jotka Unkarin lainsäätäjä on ottanut käyttöön unionin tuomioistuimen tuomion Kásler ja Kúrian ratkaisun nro 2/2014 [20] perusteella, tutkia unionin oikeuden kannalta ja onko järjestelmä unionin oikeuden mukainen.

46. Tässä yhteydessä on tärkeää muistaa, että unionin tuomioistuimen tuomiot saavat välittömästi oikeusvaikutuksen, ja niitä sovelletaan siten tulkittavan toimenpiteen voimaantulopäivästä alkaen, [21] joten niitä on sovellettava oikeussuhteisiin, jotka ovat syntyneet ja jotka on perustettu ennen tulkintapyyntöä koskevaa tuomiota, jos edellytykset kyseisen oikeussäännön soveltamista koskevan asian käsittelylle toimivaltaisissa tuomioistuimissa muuten täyttyvät. [22]

47. Lisäksi unionin tuomioistuin voi ainoastaan poikkeustapauksissa oikeusvarmuuden suojaamiseksi rajoittaa jonkin oman ratkaisunsa ajallista vaikutusta. [23] Unionin tuomioistuin ei ole tällä tavoin rajoittanut tuomion Kásler ajallista vaikutusta, eivätkä jäsenvaltioiden tuomioistuimetkaan saa niin tehdä. [24]

15 Tuomio 20.9.2017, Andriciuc (C-186/16, EU:C:2017:703).

16 Nimittäin tuomio 23.4.2015, Van Hove (C-96/14, EU:C:2015:262).

17 Tuomio 14.3.2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, 50 kohta). Vastapuolten kirjallisissa huomautuksissa viitataan myös 14.6.2012 annettuun tuomioon Banco Espanol de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, 39 ja 53 kohta). Ensin mainitussa viitataan kuluttajaan heikompana osapuolena elinkeinonharjoittajaan verrattuna, ja viimeksi mainitussa käsitellään tehokkuusperiaatetta.

18 Tuomio 30.4.2014, Kásler (C-26/13, ECLI:EU:C:2014:282) ja tuomio 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo ym. (C-154/15, C-307/15 ja 308/15, EU:C:2016:980).

19 Ks. esim. tuomio 14.3.2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, 35 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

20 Ks. alaviite 5.

21 Ks. esim. tuomio 29.10.2015, BBVA (C-8/14, EU:C:2015:731, 22 kohta). Ks. myös julkisasiamies Szpunarin ratkaisuehdotus (EU:C:2015:321, 34 kohta).

22 Esim. tuomio 21.3.2013, RWE Vertreib (C-92/11, EU:C:2013:180, 58 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

23 Ibid. (tuomion 59 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Eli asianomaisten on pitänyt toimia vilpittömässä mielessä ja lisäksi on olemassa vakavien vaikeuksien uhka.

24 Ks. esim. tuomio 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo ym. (C-154/15, EU:C:2016:980, 70–73 kohta).

48. Näin ollen tulkintaa, jonka unionin tuomioistuin tuomiossa Kásler 30.4.2014 antoi direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdasta ja itse asiassa myös muista asian kannalta merkityksellisistä direktiivin 93/13 säännöksistä (eli 3 ja 5 artiklasta, 6 artiklan 1 kohdasta ja 7 artiklasta), sovelletaan olemassa oleviin sopimusehtoihin direktiivin 93/13 voimaantulopäivästä alkaen eli 31.12.1994[25] alkaen. Direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan täytäntöönpanokelpoisuuteen kansallisella tasolla sovelletaan kuitenkin jäsenvaltion oikeudessa asetettuja kohtuullisia preklusiivisiä määräaikoja[26] ja muitakin jäsenvaltioiden menettelysääntöjä edellyttäen, että tarkoitetut lait ovat tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteen[27] mukaisia.

49. Myös direktiivin 93/13 6 ja 7 artikla ovat merkityksellisiä jäsenvaltioille asetettujen seuraamusvelvoitteiden kannalta; esimerkiksi tuomiossa Kásler unionin tuomioistuin katsoo, että 7 artiklan 1 kohdassa jäsenvaltiot velvoitetaan säätämään riittävistä ja tehokkaista keinoista ”kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamiseksi elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisissä sopimuksissa”,[28] ja 7 artikla on lisäksi suunniteltu varmistamaan seuraamukset, jotka estävät direktiivin 93/13 rikkomisen.[29] On myös tärkeää muistaa, että direktiivin 93/13 8 artiklassa säädetään, että ”jäsenvaltiot voivat antaa tai pitää voimassa tämän direktiivin soveltamisalalla perustamissopimuksen mukaisia tiukempia säännöksiä varmistaakseen kuluttajalle suojelun korkeamman tason”.[30]

50. Kun otetaan huomioon, että direktiivi 93/13 tuli voimaan 31.12.1994 ja kyseessä olevat sopimusjärjestelyt oli tehty 15.2.2008, unionin oikeuden perusteella ei lähtökohtaisesti voida vastustaa Unkarin lainsäätäjän päätöstä pyrkiä sääntelemään DH1-laissa 1.5.2004–26.7.2014 tehtyjen sopimusten ehtoja tai vahvistaa DH3-laissa vaihtoehdot, joiden mukaisesti ulkomaan valuutan määräiset lainat muunnetaan forinttimääräisiksi lainoiksi viittaamalla vuoden 2014 eri ajankohtiin, riippumatta DH-lakien ajallisia vaikutuksia mahdollisesti koskevasta erimielisyydestä.

51. Ennakkoratkaisupyynnön toiseen kysymykseen on vastattava tämän unionin oikeuden perustavan periaatteen pohjalta. Olen sitä mieltä, että toinen kysymys on keskeisellä sijalla, kun on kyse ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen epäilyksistä, jotka koskevat DH1- ja DH3-lakien sallittua vaikutusta pääasian ratkaisuun unionin oikeuden kannalta. Näin ollen seuraavan tarkastelun keskeisin osuus koskee toista kysymystä.

IV Vastaukset ennakkoratkaisukysymyksiin

A Vastaus ensimmäiseen kysymykseen

52. Ensimmäisessä kysymyksessä ennakkoratkaisupyynnön esittänyt kansallinen tuomioistuin haluaa tietää, onko kansallisessa laissa säädetty sopimusehto, jossa kuluttaja velvoitetaan vastaamaan valuuttakurssiriskistä taannehtivin vaikutuksin, direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu sopimusehto, ”josta ei ole erikseen neuvoteltu”, niin että se lähtökohtaisesti kuuluu kyseisen direktiivin soveltamisalaan.

25 Direktiivin 93/13 10 artiklan 1 kohta.

26 Ks. esim. tuomio 29.10.2015, BBVA (C-8/14, EU:C:2015:731, 24 kohta).

27 Tuore ja kattava analyysi on esitetty julkisasiamies Wahlin ratkaisuehdotuksessa Sziber (C-483/16, EU:C:2018:9).

28 Ks. esim. tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, ECLI:EU:C:2014:282, 78 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

29 Esim. tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:281, 79 kohta).

30 Direktiivin 8 artiklan rajoituksista ks. esim. tuomio 3.6.2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, EU:C:2010:309).

53. Kuten Puolan esittämissä kirjallisissa huomautuksissa tuodaan esiin, ilmauksen ”erikseen neuvoteltu” olisi ymmärrettävä tarkoittavan ehtoa, josta osapuolet ovat yhdessä sopineet kyseistä ehtoa koskevien neuvottelujen jälkeen ja joka sitoo osapuolia. Kun pääasiassa säädetyn kaltainen ehto tulee voimaan lainsäädäntötoimella, sen ei määritelmän mukaisesti voida katsoa olevan ”erikseen neuvoteltu”. [31]

54. Paitsi että direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdan sanamuodon mukainen merkitys tukee tätä tulkintaa, [32] se vastaa myös yhdessä direktiivin 93/13 johdanto-osan perustelukappaleessa ilmaistua direktiivin tarkoitusta, sillä yhdessä johdanto-osan perustelukappaleessa viitataan tavaroiden tai palvelujen hankkijoiden ja kuluttajien suojelemiseen ”yksipuolisilta *vakiosopimuksilta*”. [33] Lisäksi toisessa johdanto-osan perustelukappaleessa viitataan jäsenvaltion lain mukaiseen mahdollisuuteen ryhtyä oikeudellisiin toimiin ”*yleisesti* kuluttajasopimuksissa *käytettäviksi* tarkoitettujen ehtojen – – osalta”. [34]

55. Siitä syystä ehdotan ensimmäiseen kysymykseen vastattavaksi siten, että lainsäädäntötoimella asetettua sopimusehtoa, jossa velvoitetaan kuluttaja vastaamaan valuuttakurssiriskistä taannehtivin vaikutuksin, ei voida pitää sopimusehtona, josta on ”erikseen neuvoteltu” direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla.

B Vastaus toiseen kysymykseen

56. Toisessa kysymyksessä ennakkoratkaisupyynnön esittänyt kansallinen tuomioistuin tiedustelee, vastaako DH1- ja DH3-laeissa ilmenevä korjaava järjestelmä, jonka Unkarin lainsäätäjä on vahvistanut sekä tuomion Kásler että sitä soveltavan Kúrian ratkaisun nro 2/2014 [35] pohjalta, direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuja ”pakollisia lakeja tai asetuksia heijastavia sopimusehtoja”, joita ”direktiivin säännökset eivät koske”.

57. Totean, että pääasiassa kyseessä olevia korjaavia toimenpiteitä ei ole suljettu direktiivin 93/13 soveltamisalan ulkopuolelle kyseisen direktiivin 1 artiklan 2 kohdan nojalla. Näin on seuraavista syistä.

58. Ensinnäkin totean unionin tuomioistuimen katsoneen, että direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdan mukainen poissulkeminen edellyttää kahden edellytyksen täyttymistä. Yhtäältä sopimusehdon on heijastettava lain tai asetuksen säännöstä, ja toisaalta tämän säännöksen on oltava pakottava. [36] Ratkaistakseen sen, onko jokin sopimusehto jätettävä direktiivin 93/13 soveltamisalan ulkopuolelle, kansallisen tuomioistuimen on tarkistettava, heijastaako tämä ehto kansallisen oikeuden säännöksiä, joita sovelletaan sopimuspuolten välillä niiden tahdosta riippumatta, vai säännöksiä, jotka ovat dispositiivisia eli joita sovelletaan suoraan lain nojalla silloin, kun sopimuspuolten välillä ei ole sovittu muusta järjestelystä. [37]

31 Tuomio 29.10.2015, BBVA (C-8/14, EU:C:2015:731, 34 kohta). Siinä unionin tuomioistuin huomautti, että kyseisessä asiassa tarkoitetussa säännöksessä ”vahvistetaan soveltamisalaltaan yleinen oikeudellinen kehys”. Vaikka kyseisessä asiassa tarkoitettu lakisääteinen toimenpide ei ollut direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu ”sopimusehto”, sen katsottiin olevan yleinen normi.

32 Yleiskatsaus unionin toimenpiteiden tulkintaa koskevista säännöistä, ks. esim. ratkaisuehdotukseni Pinckernelle (C-535/15, EU:C:2016:996, 34–70 kohta).

33 Kursivointi tässä.

34 Kursivointi tässä.

35 Ks. alaviite 5.

36 Tuomio 20.9.2017, Andriciuc (C-186/16, ECLI:EU:C:2017:703, 28 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

37 Ibid. (tuomion 29 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Ks. toisena esimerkkinä tuomio 26.1.2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, 69 ja 70 kohta).

59. Totean kuitenkin myös unionin tuomioistuimen katsoneen, että direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdan mukaista poikkeusta on tulkittava suppeasti.[38] Vaikka DH1- ja DH3-lakeja sovelletaan pääasian asianosaisten valinnasta riippumatta, kuten vastapuolten kirjallisissa huomautuksissa mainitaan, ne eivät olleet voimassa ajankohtana, jona 15.2.2008 tehty sopimus neuvoteltiin.[39]

60. Lisäksi unionin tuomioistuin on korostanut direktiivin 93/13 sääntöjen soveltamisen poissulkemisen olevan oikeutettua sillä perusteella, että on oikeutettua olettaa, että kansallinen lainsäätäjä on saattanut tasapainoon tiettyjen sopimusten sopimuspuolten kaikki oikeudet ja velvollisuudet.[40]

61. Tällaista olettamusta ei voida tehdä, kun on kyse lakisääteisistä toimenpiteistä, jotka on hyväksytty sen jälkeen, kun asiaankuuluva sopimus on tehty, *ja* jotka on hyväksytty nimenomaan, jotta voidaan panna täytäntöön tuomioistuinratkaisu, jossa todetaan direktiivin 93/13 noudattamatta jättäminen, mikä käy kiistatta ilmi pääasian oikeudenkäyntiasiakirjoista. Kuten edellä 45–50 kohdassa todettiin, unionin oikeuden säännösten tulkintaa koskevat unionin tuomioistuimen tuomiot saavat oikeusvaikutuksen kyseisten säännösten voimaantulopäivästä, jollei tuomioistuin ole rajoittanut tuomioidensa ajallista vaikutusta, ja samalla niiden täytäntöönpano jäsenvaltioiden tuomioistuimissa edellyttää jäsenvaltion menettelysääntöjen noudattamista, jollei tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteesta muuta johdu. Kuten edellä lisäksi todettiin direktiivin 93/13 yhteydessä, tässä harkinnassa sen 6, 7 ja 8 artiklalla on usein merkitystä, koska niissä säännellään keinoja, jotka jäsenvaltioiden on otettava käyttöön suojellakseen direktiivin mukaisia kuluttajien oikeuksia.

62. Unionin tuomioistuimella onkin jo ollut tilaisuus arvioida, ovatko jäsenvaltion (lakisääteiset) korjaavat säännökset direktiivin 93/13 6 ja 7 artiklan sekä tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteen mukaisia, olosuhteissa, joissa tällaiset lakisääteiset toimenpiteet oli vahvistettu vastauksena direktiivin 93/13 tulkintaa koskevaan unionin tuomioistuimen ratkaisuun. Näissä asioissa ei käydä mitään keskustelua siitä, jäävätkö asiaankuuluvat säännökset direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdan perusteella tämän direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle, luultavasti koska kyseisiä säännöksiä ei minkään analyysin perusteella voitu pitää direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuina sopimusehtoina.[41] Kyseessä oli todennäköisesti kuitenkin toisaalta jäsenvaltioille unionin primaarioikeudessa SEU 19 artiklan nojalla asetettu ehdoton velvoite: ”Jäsenvaltiot säätävät tarvittavista muutoksenhakukeinoista tehokkaan oikeussuojan takaamiseksi unionin oikeuteen kuuluvilla aloilla.”

63. Siltä osin kuin DH1- ja DH3-lait vaikuttavat sopimusehtojen sisältöön (kuten siihen, mikä sopimuspuoli vastaa mahdollisesta valuuttakurssiriskistä), toisin kuin unionin tuomioistuimen tuomion Kásler nojalla sovellettavat seuraamukset ja menettelysäännöt, pääasian tosiseikkojen kannalta näin olennainen tekijä liittyy niin läheisesti vaatimukseen, jonka mukaan DH1- ja DH3-lakien on oltava direktiivin 93/13 6 ja 7 artiklan[42] sekä vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteen mukaisia, että sitä ei voida

38 Ibid. (tuomion Andriciuc 31 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

39 Tässä mielessä pääasian kannalta merkitykselliset tosiseikat ovat erilaisia kuin muussa periaatteellisessa oikeuskäytännössä, jossa on kyseessä direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdan tulkinta. Ks. esim. tuomio 21.3.2013, RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180; tuomio 10.9.2014, Kušionová (C-34/13, EU:C:2014:2189) ja tuomio 20.9.2017, Andriciuc (C-186/16, EU:C:2017:703).

40 Tuomio 21.3.2013, RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, 28 kohta).

41 Ks. tuomio 29.10.2015, BBVA (C-8/14, EU:C:2015:731, erityisesti 21 ja 23 kohta). ”Tämän oikeuskäytännön huomioon ottamiseksi ja erityisesti tuomion Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164) antamisen seurauksena lailla 1/2013 muutettiin muun muassa siviiliprosessilain pykäliä, jotka koskevat kiinnitettyä omaisuutta koskevaa täytäntöönpanomenettelyä. Näin ollen lain 1/2013 voimaantulon jälkeen aloitetuissa menettelyissä se, että ulosmittausvelallinen vastustaa ulosmittausta sopimusehdon kohtuuttomuuden perusteella 10 päivän tavanomaisessa määräajassa, joka alkaa kulua täytäntöönpanomääräyksen tiedoksiantopäivästä, mahdollistaa nyttemmin kiinnitetyn kiinteistön ulosmittausmenettelyn keskeyttämisen siihen saakka, kunnes väitteestä annetaan ratkaisu. – – On arvioitava, onko direktiivi 93/13, sellaisena kuin sitä on tulkittu unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä, joka on kehittynyt erityisesti unionin tuomioistuimen tuomiosta Aziz – – alkaen, – ja jos on, niin missä määrin – esteenä Espanjan lainsäätäjän omaksumalle ja lailla 1/2013 käyttöön otetulle siirtymäaikaa koskevalle järjestelmälle.” Ks. myös esim. tuomio 17.7.2014, Sánchez Morcillo ja Abril Garcia (C-169/14, EU:C:2014:2099); tuomio 21.1.2015, Unicaja Banco ja Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 ja C-487/13, EU:C:2015:21) ja tuomio 26.1.2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60).

42 Ks. hiljattain annettu tuomio 26.1.2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, 71–74 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

käsitellä vaatimuksesta erillään. Lisäksi sellainen direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdan tulkinta, jonka mukaan DH1- ja DH3-lakien kaltaiset lait kuuluvat kyseisen säännöksen mukaisen poissulkemisen alaan, merkitsisi myös, että jäsenvaltion oikeudellinen vastaus unionin tuomioistuimen toteamukseen, jonka mukaan kansallinen laki tai käytäntö on ristiriidassa direktiivin 93/13 kanssa, olisi vapautettu tuomioistuinvalvonnasta.

64. Tällainen tulkinta saattaisi direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdan ristiriitaan Euroopan unionin perusoikeuskirjan 38 artiklassa esitetyn vaatimuksen kanssa (”unionin politiikoissa varmistetaan korkeatasoinen kuluttajansuoja”), vaikka se on vähintäänkin ohje direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdan tulkintaan.[43] Tällainen tulkinta voisi olla ristiriidassa myös suhteessa perusoikeuskirjan 47 artiklassa taattuun oikeuteen, jonka mukaan jokaisella on oltava käytettävissään tehokkaat oikeussuojakeinot tuomioistuimessa;[44] sen perusteella yksityisillä on oikeuksia, joihin he voivat vedota jäsenvaltioiden tuomioistuimissa, myös yksityisten välisissä oikeusriidoissa.[45]

65. Lisäksi direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdan sanamuodon mukaisesta merkityksestä on vain vähän apua sen merkityksen määrittelemisessä, ja 1 artiklan 2 kohdan tarkoitus, jota kuvataan direktiivin johdanto-osan perustelukappaleissa, ei anna mitään havaittavissa olevaa ohjetta siitä, sovelletaanko sitä lakisääteisiin sopimusehtoihin, jotka on annettu asiaankuuluvan sopimuksen tekemisen *jälkeen ja* tarkoituksena saattaa jäsenvaltion oikeus direktiivin 93/13 mukaiseksi. Säännöksen syntyhistoria viittaa kuitenkin siihen, että sen tarkoituksena oli varmistaa jäsenvaltioille mahdollisuus pitää yllä tai ottaa käyttöön direktiivin säännöksiä tiukempia kuluttajansuojasäännöksiä[46] muttei mahdollisuutta höllentää niitä, ja yksi julkisasiamies on huomauttanut, että 1 artiklan 2 kohdan mukaisen poikkeussäännöksen ”pitäisi koskea vakiomuotoisia sopimuksia, joiden sisällöstä kansallinen lainsäätäjä oli *jo* antanut kansallisia säädöksiä, minkä vuoksi se oli *jo* siinä yhteydessä punninnut tasapainoisesti kaikkien sopimuspuolten oikeutettuja etuja”.[47]

66. Tämä on myös linjassa sen yleisen säännön kanssa, että kohtuuttomuus on määritettävä päivänä, jona sopimus on tehty,[48] ja olen taipuvainen olemaan yhtä mieltä siitä huomautuksesta, että valtion elimen ”ei pidä toiminnallaan horjuttaa sopimussuhteen tasapainoa siten, että se – – puuttuu sopimukseen sen tekemisen jälkeen”,[49] jollei toimenpiteen avulla saateta jäsenvaltion lakia direktiivin 93/13 mukaiseksi tai jollei toimenpide ole direktiivin 93/13 8 artiklassa tarkoitetun kuluttajien enimmäissuojan parametrien sisällä.[50]

67. Siitä syystä ehdotan toiseen kysymykseen vastattavaksi siten, että pääasian olosuhteissa ehto, josta on tullut sopimuksen osa lainsäädäntötoimen vaikutuksesta ja jossa velvoitetaan kuluttaja vastaamaan valuuttakurssiriskistä taannehtivin vaikutuksin, ei ole direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu ”pakollisia lakeja tai asetuksia” heijastava sopimusehto.

43 Ratkaisuehdotuksessaan Pohotovost (C-470/12, EU:C:2013:844, 66 kohta) julkisasiamies Wahl katsoo perusoikeuskirjan 52 artiklan 5 kohdan nojalla, että perusoikeuskirjan 38 artiklassa vahvistetaan periaate eikä oikeutta.

44 Ks. tuomio 10.9.2014, Kušionová (C-34/13, EU:C:2014:2189, 47 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen), jossa unionin tuomioistuin totesi, että perusoikeuskirjan 38 ja 47 artiklan mukaiset ”velvoitteet koskevat direktiivin 93/13 täytäntöönpanoa”.

45 Tuomio 17.4.2018, Egenberger (C-414/16, EU:C:2018:257, 70–82 kohta). Unionin tuomioistuin totesi tuomion 82 kohdassa seuraavaa: ”kansallisella tuomioistuimella, jonka ratkaistavana on kahden yksityisen oikeussubjektin välinen oikeusriita, on velvollisuus silloin, kun sen ei ole mahdollista tulkita asiassa sovellettavaa kansallista oikeutta [kyseisen direktiivin] mukaisesti, toimivaltansa rajoissa varmistaa yksityisille oikeussubjekteille perusoikeuskirjan 21 ja 47 artiklasta johtuvat tehokkaat oikeussuojakeinot ja taata näiden artiklojen täysi vaikutus jättämällä tarpeen vaatiessa soveltamatta kaikkia niiden kanssa ristiriidassa olevia kansallisia säännöksiä.”

46 Ks. julkisasiamies Trstenjakin ratkaisuehdotus RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2012:566), jonka 42 kohdassa viitataan talous- ja sosiaalikomitean lausuntoon lainsäädäntöprosessissa.

47 Ibid., 47 kohta (kursivointi tässä). Julkisasiamies viittaa Euroopan komission ensimmäiseen keskusteluasiakirjaan 14.2.1984, KOM(1984) 55 lopullinen.

48 Ks. esim. tuomio 21.1.2015, Unicaja Banco ja Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 ja C-487/13, EU:C:2015:21, 37 kohta).

49 Julkisasiamies Wahlin ratkaisuehdotus Kásler (C-26/13, EU:C:2014:85, 105 kohta).

50 Ks. alaviite 30.

C Vastaus kolmanteen kysymykseen

68. Kolmannessa kysymyksessä ennakkoratkaisua pyytänyt kansallinen tuomioistuin kysyy, oikeutetaanko kuluttaja direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdalla ja siinä esitetyllä vaatimuksella laatia sopimusehdot ”selkeästi ja ymmärrettävästi” saamaan valuuttakurssiriskin osalta yksityiskohtaiset tiedot sellaisista kuluttajalle aiheutuvista riskeistä, joista rahalaitos on tietoinen tai joista se voi mahdollisesti saada tiedon ajankohtana, jona sopimus tehtiin, vai täyttyykö vaatimus ehdoilla, jotka kuluttajalle välitettiin ja jotka esitetään edellä 18 kohdassa.[51] Vastapuolet korostavat tältä osin, että valittajilla on makroekonomisia tietoja, jonka vaikutukset valuuttakurssimekanismiin niiden on selitettävä.

69. Vastapuolten kirjallisen huomautuksen mukaan Kúrian ratkaisussa N:o 2/2014,[52] joka sitoo ennakkoratkaisupyynnön esittänyttä kansallista tuomioistuinta, on jo laadittu perusteet sen määrittämiseksi, onko valuuttakurssiriskistä vastaamista koskevat sopimusehdot laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.

70. On ennakkoratkaisupyynnön esittäneen kansallisen tuomioistuimen tehtävä ratkaista, ovatko yksittäiset ehdot selkeitä ja ymmärrettäviä direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan mukaisesti.[53] Kyseisen tuomioistuimen on otettava huomioon unionin tuomioistuimen ratkaisu Kásler ja asiaankuuluvat Kúrian ratkaisut sekä perusteet, jotka unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä on vahvistettu sen määrittämiseksi, onko sopimusehto selkeä ja ymmärrettävä, ja jotka on esitetty kokonaisuudessaan 20.9.2017 annetun tuomion Andriciuc 43–50 kohdassa.[54]

71. Kuten tuomiossa Andriciuc todetaan, ”kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on – – tarkistaa, onko elinkeinonharjoittaja antanut asianomaisille kuluttajille kaikki merkitykselliset tiedot niin, että kuluttajat voivat arvioida, minkälaisia taloudellisia seurauksia [asiaankuuluvasta] – – sopimusehdosta aiheutuu heidän taloudellisille velvoitteilleen”,[55] ja niihin tulisi sisältyä ainakin tiedot siitä, miten lainanottajan kotijäsenvaltion rahayksikön arvon merkittävä aleneminen sekä ulkomaisen koron nousu vaikuttaisivat lyhennyksiin.[56] Elinkeinonharjoittajan on annettava tietoja valuuttakurssin mahdollisista vaihteluista ja ulkomaanvaluutan määräisen lainan ottamiseen sisältyvistä riskeistä[57] sekä tiedot sen mekanismin konkreettisesta toiminnasta, johon asianomaisessa ehdossa viitataan, sekä tarvittaessa tämän mekanismin ja muissa sopimusehdoissa määrätyn mekanismin välisestä suhteesta[58].

72. Vastapuolet väittävät lisäksi kirjallisissa huomautuksissaan, että DH1- ja DH3-lait ovat ristiriidassa tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteen sekä direktiivin 93/13 6 artiklan kanssa, koska lainsäätäjä on asettanut valuuttakurssiriskin kuluttajille ottamatta huomioon selkeyden ja avoimuuden vaatimuksia. Täydellisyyden vuoksi totean, että asiakirja-aineistosta ei voi tehdä johtopäätöksiä vastapuolten asian tästä näkökohdasta sen enempää avoimuuden kannalta kuin muutoin.

51 Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitetut ehdot voivat välttää ehtojen kohtuuttomuutta koskevan arvioinnin ainoastaan, jos toimivaltainen kansallinen tuomioistuin katsoo tapauskohtaisen tutkimuksen jälkeen, että ne on laadittu kyseisessä säännöksessä edellytetyllä tavalla ”selkeästi ja ymmärrettävästi”. Ks. tuomio 20.9.2017, Andriciuc (C-186/16, EU:C:2017:703, 43 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

52 Ks. alaviite 5.

53 Unionin tuomioistuimen määräys 22.2.2018, ERSTE Bank Hungary (C-126/17, EU:C:2018:107), 27 kohta, jossa viitataan 20.9.2017 annetun tuomion Andriciuc (C-186/16, EU:C:2017:703) 22 kohtaan.

54 Tuomio 20.9.2017, *Andriciuc* (C-186/16, EU:C:2017:703). Tuomiota Andriciuc edeltäneitä avoimuutta koskevia periaatteellisia tuomioita ovat muun muassa tuomio 21.3.2013, RWE Vertieb (C-92/11, EU:C:2013:180); tuomio 30.4.2014, Kásler (C-26/13, EU:C:2014:282); tuomio 26.2.2015, Matei (C-143/13, EU:C:2015:127); tuomio 23.4.2015, Van Hove (C-96/14, EU:C:2015:262) ja tuomio 9.7.2015, Bucura (C-348/14, EU:C:2015:447). Tuomion Andriciuc jälkeen annetuista ratkaisuista ks. erityisesti unionin tuomioistuimen määräys 22.2.2018, ERSTE Bank Hungary (C-126/17, EU:C:2018:107).

55 Tuomio 20.9.2017, Andriciuc (C-186/16, EU:C:2017:703, 50 kohta).

56 Ibid., 49 kohta. Unionin tuomioistuin viittaa Euroopan järjestelmäriskikomitean valuuttamääräisestä luotonannosta 21.9.2011 antamaan suositukseen (EUVL 2011, C 342, s. 1).

57 Ibid., 50 kohta.

58 Ibid., 45 kohta.

73. Kolmannen kysymyksen osalta on siis kansallisen tuomioistuimen asiana ratkaista kaikkien sopimukseen liittyvien seikkojen sekä unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella, onko lainanantajien direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan ja siinä säädetyn edellytyksen, jonka mukaan sopimusehtojen pitää olla laadittu ”selkeästi ja ymmärrettävästi”, perusteella ilmoitettava kuluttajille sopimuksen tekohetkenä hallussaan olevista relevantista taloudellisista tiedoista ja myös makroekonomisista tiedoista ja selitettävä tietojen vaikutukset vaihtokurssimekanismiin.

D Vastaus neljänteen kysymykseen

74. Kuten edellä 41–44 kohdassa todettiin, neljäs kysymys on ymmärrettävä tiedusteluksi siitä, miten direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuihin valittajia koskeviin avoimuusvelvoitteisiin vaikuttaa lainsäädäntö, joka on annettu useita vuosia sen jälkeen, kun sopimus oli tehty (mitä ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin pitää kuluttajan kannalta ennalta arvaamattomana kehityksenä).

75. Direktiivin 93/13 3 artiklan 3 kohdan mukaisesti direktiivin 93/13 liitteessä on ohjeellinen luettelo niistä ehdoista, joita voidaan pitää kohtuuttomina. Liitteessä olevassa 1 kohdan i alakohdassa viitataan ehtoihin, joiden tarkoituksena tai seurauksena on ”kuluttajan sitominen peruuttamattomasti ehtoihin, joihin hänellä ei ollut mitään tosiasiallista mahdollisuutta tutustua ennen sopimuksen tekemistä”; ennakkoratkaisupyynnössä ei kuitenkaan selitetä, miksi liitteen tämä osa on muita merkittävämpi, vaikka unionin tuomioistuin on tulkinnut avoimuuden kannalta liitteen 1 kohdan j ja l alakohtaa sekä 2 kohdan b ja d alakohtaa.[59]

76. Siitä syystä ehdotan vastattavaksi neljänteen kysymykseen siten, että siltä osin kuin jäsenvaltion myöhemmissä lainsäädäntötoimissa ei ole onnistuttu korjaamaan kohtuuttomuutta ehtojen selkeyden ja avoimuuden kannalta, kuten direktiivissä 93/13 edellytetään, se, ovatko tällaiset ehdot tämän velvoitteen mukaisia, on määritettävä sopimuksen tekopäivästä.

E Vastaus viidenteen kysymykseen

77. Viides kysymys koskee jäsenvaltion tuomioistuinten toimivaltaa tarkistaa kaikkien tietyn sopimuksen ehtojen kohtuuttomuus viran puolesta.

78. Velvollisuus on ilmeinen unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön perusteella. Korostan kuitenkin, että jäsenvaltioiden tuomioistuimen velvollisuus tarkistaa viran puolesta kaikkien sopimusehtojen kohtuuttomuus direktiivin 93/13 mukaisesti on tehoisa vain, jos tuomioistuimella on käytössään kaikki asian kannalta merkitykselliset oikeudelliset ja tosiseikat.[60] On myös mahdollista, että lainvoimaisuus vaikuttaa tähän velvollisuuteen.[61]

79. Viidenteen kysymykseen on siten vastattava, että kansallisella tuomioistuimella on velvollisuus viran puolesta tutkia direktiivin soveltamisalaan kuuluvan sopimusehdon kohtuuttomuus ja näin korjata kuluttajan ja luotonantajan välillä vallitsevaa epätasapainoa aina silloin, kun sillä on käytössään tämän tutkinnan edellyttämät oikeudelliset seikat ja tosiseikat.

59 Tuomio 26.2.2015, Matei (C-143/13, EU:C:2015:127, 74 kohta).

60 Ks. esim. tuomio 14.3.2013, Aziz (CEU:C:2013:164, 46 ja 47 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) ja tuomio 30.5.2013, Joros (C-397/11, EU:C:2013:340).

61 Ks. esim. hiljattain annettu tuomio 18.2.2016, Finanmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2016:98). Unionin tuomioistuin totesi sen 48 kohdassa, että jäsenvaltion menettelyllistä autonomiaa lainvoiman osalta rajoittavat vastaavuus- ja tehokkuusperiaate.

V Ratkaisuehdotus

80. Ehdotan sen vuoksi, että unionin tuomioistuin vastaa Fővárosi Ítélőtáblan esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

1) Lainsäädäntötoimin asetetun sopimusehdon, jossa kuluttaja velvoitetaan vastaamaan valuuttakurssiriskistä ex tunc, ei voida katsoa olevan ”erikseen neuvoteltu” kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista annetun direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdan mukaisesti.

2) Pääasian olosuhteissa ehto, josta on tullut osa sopimusta lainsäädäntötoimilla ja jolla velvoitetaan kuluttaja vastaamaan valuuttakurssiriskistä ex tunc, ei heijasta ”pakollisia lakeja tai asetuksia” direktiivin 93/13 1 artiklan 2 kohdassa tarkoitetussa merkityksessä.

3) On ennakkoratkaisupyynnön esittäneen kansallisen tuomioistuimen tehtävä ratkaista – ottamalla huomioon kaikki sopimukseen liittyvät olosuhteet ja unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö –, onko luotonantaja direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan ja siinä säädetyn edellytyksen, jonka mukaan sopimusehdot on laadittava ”selkeästi ja ymmärrettävästi”, mukaisesti velvollinen antamaan kuluttajille hallussaan sopimuksen tekoajankohtana olevat merkitykselliset taloudelliset tiedot, asiaankuuluvat makrotaloudelliset tiedot mukaan luettuina, ja selittämään niiden vaikutuksen valuuttakurssimekanismeihin.

4) Siltä osin kuin jäsenvaltion myöhemmissä lainsäädäntötoimissa ei ole onnistuttu korjaamaan kohtuuttomuutta ehtojen selkeyden ja avoimuuden kannalta, kuten direktiivissä 93/13 edellytetään, se, ovatko tällaiset ehdot tämän velvoitteen mukaisia, on määritettävä sopimuksen tekopäivästä.

5) Kansallisella tuomioistuimella on velvollisuus viran puolesta tutkia direktiivin 93/13 soveltamisalaan kuuluvan sopimusehdon kohtuuttomuus ja näin korjata kuluttajan ja lainanantajan välillä vallitsevaa epätasapainoa aina silloin, kun sillä on käytössään tämän tutkinnan edellyttämät oikeudelliset seikat ja tosiseikat.